

Er tilknytning før fødslen mulig?

Den prænatale og perinatale psykologis perspektiv på prænatal tilknytning

Indledning

Tilknytningsbegrebet er et helt centralt begreb indenfor udviklingspsykologien (Broberg et al. 2008, 2010). Fokus er på relationen mellem det allerede fødte barn og de nærmeste omkring det, typisk mor og partner.

Bowlby definerer tilknytning som 'adfærd, som understøtter nærhed til en tilknytningsfigur (moderen) med et forudsigeligt resultat, og hvis evolutionære funktion er beskyttelse af spædbarnet mod farer' (Eichhorn, 2012, s. 49).

Langt mindre fokus er der på den prænatale tilknytning, som Condon (1993) definerer som det følelsesmæssige bånd, der normalt udvikler sig mellem moderen og det ufødte barn. Der er imidlertid ikke enighed om definitionen af prænatal tilknytning. Gennem tiden har der været forskellige definitioner, hvor den seneste lyder:

'Prænatal tilknytning er et abstrakt begreb, der repræsenterer det tilhørsforhold, der er mellem forælder og foster, og som er potentielt til stede før graviditet, det relaterer sig til kognitive og følelsesmæssige evner til at danne sig en forestilling om et andet menneske...' (Brandon et al. 2009, s. 207).

Denne definition kan uddybes eller forklares med følgende:

'... en vordende mors helt tidlige oplevelser med sin egen mor (eller primære omsorgsperson) førte til udviklingen af indre repræsentationer, som så påvirkede senere tilknytninger til familie, partner og venner. I sidste ende satte denne proces en kvinde i stand til at tilpasse sig til graviditet og tilknytning til hendes foster' (Brandon et al. 2009, s. 207).

Som Weinstein skriver (2016, s. 1), så har vi haft en tendens til at have fokus på den postnatale periode indenfor udviklingspsykologien. 'Det er som om et slør, kunstigt har adskilt den prænatale og postnatale periode,' udtrykker Weinstein det (2016, s. 1).

Findeisen kobler før og efter fødslen sammen med ordene: 'Fødslen er ikke en begyndelse men en fortsættelse' (2017, s. 13).

Den voksende viden inden for prænatal og perinatal psykologi, ser det ufødte barn, som et bevidst, påvirkeligt og sansende væsen med evne til at føle, huske, lære og kommunikere; og hvor graviditeten kendetegnes ved, at vigtige fundamentet etableres fysisk, følelsesmæssigt, mentalt, spirituelt og relationelt. Det perspektiv betyder, at det giver

Del 1

Dette er første del af Henrik Dybvads artikel: 'Er tilknytning før fødslen mulig?' – Den prænatale og perinatale psykologis perspektiv på prænatal tilknytning.

Du kan læse anden del i Sundhedsplejersken 5-2022.

HENRIK DYBVAD LARSEN

Uddannet cand.psych. Autoriseret psykolog og specialist i psykoterapi og supervision af psykoterapi.

Han har desuden videreuddannet sig indenfor somatisk orienteret psykoterapi og traumebehandling.

I de 39 år, han har arbejdet som psykolog, har han beskæftiget sig med børn, unge, voksne og familier indenfor børnepsykiatri, voksenpsykiatri, socialpsykiatri, stofmisbrugsbehandling, kræftbehandling og familie- og børnepsykologi.

I de senere år har han fået en speciel interesse for fostrets og fødsels psykologi.

Prænatal tilknytning er et abstrakt begreb, der repræsenterer det tilhørsforhold, der er mellem forælder og foster

mening at løfte sløret og dermed betragte den prænatale og postnatale periode som et kontinuum og ikke udelukkende som to adskilte perioder (Weinstein, 2016, s. 1, Larsen, 2018).

I lyset heraf skal vi se på begrebet prænatal tilknytning. Og vi skal se på den prænatale tilknytning i lyset af, at man indenfor forskning og klinisk praksis har beskæftiget sig med begrebet siden 1970'erne.

Nogle forskelle mellem prænatal og postnatal tilknytning

Rent forskningsmæssigt er postnatal tilknytning, det vi normalt forstår ved tilknytningsteorien bl.a. i form af de fire tilknytningsformer tryk, utryk ambivalent, utryk undvigende og desorganiseret tilknytning, langt grundigere undersøgt og klarere defineret end prænatal tilknytning (Broberg et al. 2008, 2010).

I praksis ser vi også nogle indlysende forskelle ikke mindst, hvis vi f.eks. sammenligner den prænatale tilknytning hos et foster i første trimester med tilknytningen hos et ét-årigt barn. Denne forskel skrumper ind, hvis vi drager sammenligningen mellem et ufødt barn umiddelbart før fødslen med tilknytningen hos et nyfødt barn.

I førstnævnte sammenligning udgør barnets modenhed formentlig den største forskel, i sidstnævnte tilfælde udgøres forskellen af, at et ufødt barn stadig befinder sig i livmoderen med de begrænsninger, det kan give med hensyn til gensidigt at udtrykke sig med ansigtsmimik og for barnets vedkommende ved hjælp af lyde f.eks. i form af gråd. Rent motorisk kan såvel mor som barn, hvad enten det er ufødt eller født, kommunikere ved hjælp af motorik eller manglen på samme.

En klar forskel mellem det ufødte og fødte barn udgøres også af den udveksling mellem mor og ufødt barn, der finder sted via navle-

snoren til sammenligning med, når barnet er født og dermed fysisk adskilt fra moderen.

Appleton (Wilks (red.), 2017, s. 98) påstår, at navlesnorsrelationen mellem fostret og moderen udgør grundskabelonen for alle andre senere relationer: Relationen til forældrene, sociale relationer, intime relationer og relationer til omgivelserne.

Man kan overveje, om der er forskel på moderens opfattelse af det ufødte og fødte barn, og om der derved er en forskel på relationen mellem dem. Nogle mødre og i endnu højere grad fædre har givetvis sværere ved at sanse og fornemme sit ufødte barn end sit fødte barn. I nogle tilfælde er det måske ikke det faktiske væsen, mor er i kontakt med, men snarere et mentalt indre billede af barnet (Eichhorn, 2012, s. 51).

I andre tilfælde formår den gravide mor at være lydhør i forhold til sit ufødte barn gennem kropssopmærksomhed, egen indre

afstemthed og en forståelse for fostrets følelsesmæssige og relationelle behov.

Ifølge Sansone (2021, s. 194) er en sådan lydhør mor i stand til at sanse med et åbent hjerte, observere og få mening i de signaler, hendes barn sender gennem hans bevægelser og adfærd; og reagere med sanse-

føle- og arousal-regulering ved f.eks. berøring, snak, sang, dans etc.

Studier viser, at den prænatale tilknytning forstærkes efter en scanning af fostret (Alhausen, 2008) formentlig, fordi barnet bliver mere virkeligt for forældrene.

Et centralt tema i den prænatale tilknytningslitteratur er spørgsmålet, om fostret har en bevidsthed og om gensidigheden i relationen mellem mor og foster. Det er der forskellige opfattelser af. En af grundene til, at det kan være af betydning at undersøge det nærmere, er, at begrebet tilknytning, som det er defineret af Bowlby og Ainsworth, ifølge Eichhorn (2012, s. 48) ikke kan overføres til den prænatale periode på grund af

I NOGLE TILFÆLDE ER DET MÅSKE IKKE DET FAKTISKE VÆSEN, MOR ER I KONTAKT MED, MEN SNARERE ET MENTALT INDRE BILLEDE AF BARNET

en mangel på gensidighed mellem moderen og fostret.

Dertil kan tilføjes, at Bowlby med begrebet tilknytning refererer til at søge omsorg ikke til at give omsorg (Eichhorn, 2012, s. 50) – og dermed melder spørgsmålet sig, om det ufødte barn søger omsorg, hvilket det fødte barn som bekendt gør via sin tilknytningsadfærd.

Det påstås (Eichhorn, 2012, s. 51), at tilknytning kræver erkendelsen af en anden at knytte sig til; og der er ikke enighed om, om fostret er et bevidst, sansende væsen og dermed med evnen til at knytte sig. David Chamberlain (1994/2011, s. 45), en anerkendt psykolog indenfor den prænatale og perinatale psykologi, er klar med hensyn til, at spædbørn lærer og drømmer, er sensitive og bevidste, og sociale og kommunikerende. Han anfører, at spædbørns lyde, gestikulationen, vinken og pegen er intentionelle og altid social i sin natur. Yderligere hævder Chamberlain (2003), at fostret er et sansende væsen, som kan kommunikere med dets mor, der påvirker dets følelsesmæssige tilstand og fødselsoplevelse.

Ifølge Sansone (2021, s. 184) peger nogle forskere på, at det umiddelbare bånd mellem mor og hendes nyfødte er en forlængelse af mor-foster relationen.

Lagercrantz (2007, s. 327) definerer bevidsthed som opmærksomhed på eller bevidsthed om kroppen, selvet og verden og bemærker, at selv for tidligt fødte opfylder nogle kriterier for at kunne betegnes bevidste, idet de kan vækkes, vise følelser og interagere socialt.

Endelig skal den forskel fremhæves, der udgøres af selve fødslen. Hvordan er fødslen forløbet og alt efter forløbet, er tilknytningen mellem mor og barn så blevet faciliteret og forstærket eller er det modsatte tilfældet, som det f.eks. kan ses

ved særligt vanskelige, hårde og traumatiske fødsler?

Eksempelvis faciliteres en tryk tilknytning derimod ved en udramatisk, vaginal fødsel efterfulgt af hud-mod-hud kontakt og amning Moberg (2019, s. 141).

Man kunne fristes til at indføre begrebet

perinatal tilknytning som et slags mellemstadium og tilknytningsmulighed, der er til stede under fødslen, og som dermed befinder sig i kontinuummet fra prænatal til postnatal tilknytning.

Perinatal tilknytning eller manglen på samme kunne anvendes til at beskrive den styrkelse eller svækkelse, der sker i relationen mellem mor og barn og i nogle tilfælde mellem far/partner og barn

under fødslen. Jeg er imidlertid aldrig stødt på begrebet perinatal tilknytning i litteraturen.

SPÆDBØRN, DER HAR VÆRET UDSAT FOR MORS SANG I LØBET AF GRAVIDITETEN, VISER SIGNIFIKANT STØRRE POSTNATAL TILKNYTNING TRE MÅNEDER EFTER FØDSELLEN OG EN MINDRE TENDENS TIL GRÅD OG KOLIK I DE FØRSTE MÅNEDER

Nogle ligheder mellem prænatal og postnatal tilknytning

Med hensyn til ligheder mellem et ufødt barn i f.eks. 3. trimester og et relativt nyfødt barn kan følgende fremhæves. Såvel ufødte som fødte har, alt andet lige, et fungerende sansesystem og hukommelse, er påvirkelige overfor stress og andre positive eller negative stemninger mellem forældrene. Det betyder, at såvel ufødte som fødte børn kan stimuleres og beroliges med f.eks. sang og tale, påvirkes negativt af mors stress og positivt af mors ro, ligesom f.eks. forældrenes skænderier kan påvirke negativt, og kærlige stemninger mellem forældrene kan påvirke børnene positivt.

F.eks. viser videooptagelser af forældre, der skændes under en scanning, at fostret spænder sin krop i en bue og bliver motorisk urolig, så snart skænderiet begynder (Sansone, 2021, s.179). Det illustrerer fostrets tendens til at reagere på mors stress; en reaktion, der er sammenlignelig med et født barns reaktion på forældres skænderier.

Såvel fostre som nyfødte lytter med, også når man ikke taler specifikt til det. Fostret er med i alle samtaler af en vis volumen. Feks. viser flere studier, at nyfødte græder med den accent, deres mors sprog har (*Mampe et al. 2009*). Barnet har dermed allerede lært mors sprogtone at kende før fødslen.

Et studie viste, at fostre, der har fået læst et kort børnerim højt i sidste trimester, reagerede med fald i hjertefrekvens, hvilket kontrolfostrene ikke gjorde (*Sansone, 2021, 188*).

Spædbørn, der har været udsat for mors sang i løbet af graviditeten, viser signifikant større postnatal tilknytning tre måneder efter fødslen og en mindre tendens til gråd og kolik i de første måneder (*Sansone, 2021, s. XXXII*).

Et studie af børn, der var blevet adopteret umiddelbart efter fødslen, viste forskelle mellem børnene flere år efter fødslen, alt efter om de havde haft en høj eller lav prænatal tilknytning til biologisk mor (*Carlis, 2015, s. 8 - 10*).

På trods af, at adoptivbarnet og biologisk mor adskilles ved fødslen, så bærer barnet den prænatale oplevelse og erfaringer med sig i form af grundlæggende følelser og opfattelser af sig selv og andre.

Helt basalt ser prænatal tilknytning ud til at spille en afgørende rolle for personens følelsesmæssige velbefindende sidenhen i livet (*Carlis, 2015, s. 13 - 14*).

Generelt viser en gennemgang af flere studier indenfor prænatal tilknytning (*Alhausen, 2008*), at depression, angst og stofmisbrug truer den prænatale tilknytning, hvorimod planlægning af graviditet, et stærkt parforhold og svangerskabsalder påvirker den prænatale tilknytning i positiv retning.

Generationale faktorer indflydelse på fostrets og barnets tilknytningsmønstre

Hvad enten vi taler om fødte eller ufødte børn, så bliver det tiltagende tydeligere ifølge Alhausen (*2008*), at mor-barn relationen er stærkt korreleret med, hvordan moderen husker sin egen barndom. Ligeledes konstaterer Ruppert (*Wilks (red), 2017, s. 54*), at kvaliteten af mor-barn tilknytningen til en vis grad er forudbestemt af traumerne i mors liv.

Flere studier har vist, at der er en sammenhæng mellem forældrenes tilknytningsmønster og barnets tilknytningsmønster. I et af studierne undersøgte man forældrenes tilknytningsmønster, da de var gravide i 3. trimester. På baggrund deraf var forskerteamet i stand til at forudsige, hvilket tilknytningsmønster barnet ville få som ét årig (*Brandon et al. 2009, s. 214*). ♥

LITTERATUR

Alhausen, J. L.: A Literature Update on Maternal-Fetal Attachment. *J Obstet Gynecol Neonatal Nurs.* 2008;37(3): 315-328.

Brandon, A. R. et al.: A History of the Theory of Prenatal Attachment. *Journal of Prenatal and Perinatal Psychology and Health.* Summer 2009; 23(4): 201-222.

Broberg, A. Granquist, P. Ivarsson, T. & Mothander, P. S: Tilknytningsteori, Hans Reitzels Forlag, København, 2008.

Broberg, A. Granquist, P. Ivarsson, T. & Mothander, P. S: Tilknytning i praksis, Hans Reitzels Forlag, København, 2010.

Carlis, T. L.: The Resulting Effects of In Utero Attachment on the Personality Development of an Adopted Individual. *Journal of Prenatal and Perinatal Psychology and Health,* 2015; 29(4): 1 – 19.

Chamberlain, D. B.: The Sentient Prenate: What Every Parent should know. *Journal of Prenatal and Perinatal Psychology and Health.* 1994/2011; 26(1): 37-59.

Chamberlain, D. B.: Communicating with the Mind of a Prenate: Guidelines for Parents and Birth Professionals. *Journal of Prenatal and Perinatal Psychology and Health.* 2003; 18(2): 95-108.

Condon, J.T.: The Assessment of Antenatal Attachment. Development of a Questionnaire Instrument. *British Journal of Medical Psychology.* 1993; 66: 167-183.

Eichhorn, N.: Maternal Fetal Attachment: Can Acceptance of Fetal Sentience Impact the Maternal-Fetal Attachment Relationship? *Journal of Prenatal and Perinatal Psychology and Health.* Fall 2012; 27(1): 47-55.

Findeisen, B.: *Womb Prints, Amazon Fulfillment, Second Edition, 2017.*

Lagercrantz, H.: The Emergence of the Mind. A Borderline of Human Viability? *Acta Paediatrica.* 2007; 96: 327-328.

Larsen, H. D.: *Fostrets og fødsels psykologi. Barndom og forældreskab begynder ved undfangelsen, Pregnant Press, Århus, 2018.*

Mampe, B. et al.: Newborns' Cry Melody Is Shaped by Their Native Language. *Current Biology.* December 15, 2009; 19: 1994-1997.

Moberg, K. U.: *Why Oxytocin Matters, Pinter & Martin, London, 2019.*

Sansone, A.: *Cultivating Mindfulness to Raise Children Who Thrive, Routledge, London, 2021.*

Weinstein, A. D.: *Prenatal Development and Parents' Lived Experiences, Norton, New York, 2016.*

Wilks, J (red.): *An Integrative Approach to Treating Babies and Children, Singing Dragon, London, 2017.*